

Kriminologiska funderingar

Tankar och funderingar kring kriminalpolitik och kriminologi.

fredag 20 mars 2020

Spekulationer om korttidseffekter covid19 och brottslighet.

De senaste dagarna har flera journalister intresserat sig för vilka effekter på brottslighet vi kan tänka oss från utbrottet av covid-19 och de åtgärder som görs för att bekämpa det. Jag har gjort några korta intervjuer på temat men där finns sällan utrymme för att utveckla resonemangen, och jag tänkte därför sammanfatta några tankar i ett blogginlägg.

För det första ska det här nämnas att det mig veterligen inte finns så mycket forskning just kring effekten av pandemier på brott. Det bör finnas en del från äldre pandemier, men jag erkänner mig inte ha koll på det. Det finns en del som kan vara relevant utifrån effekterna av naturkatastrofer på brottslighet däremot, och dessutom kan vi utifrån teorier och utifrån forskning kring samband med brottslighet mer allmänt utforma en del mer eller mindre välgrundade gissningar. Gissningar är dock vad det handlar om.

En studie av sambandet mellan naturkatastrofer och brott i Florida kom fram till att naturkatastrofer var associerat med minskning av brott generellt, men en ökning av relationsvåld. En studie av Orkanen Katrina kom fram till att bostadsinbrott i Louisiana ökade, vilket ställs i relation till att folk beordrades evakuera sina hem med liknande exempel från orkanen Rita. Liknande noterades i en studie av orkanen Hugo som kom fram till att krisen fick stor påverkan på människors rörelsemönster och resulterade i att polisen fick lägga mer tid på service och ordningshållning. Bostadsinbrott och anmälningar om personer med vapen ökade. Det kan ha att göra med att folk evakuerade sina hus, respektive beväpnade sig av oro för att plundring eller liknande skulle uppstå. Relationsvåld och våld mot barn lyfts fram som en risk, men en metastudie om just våld mot barn kopplat till naturkatastrofer fann ingen tydlig effekt.

Jag tror det är rimligt att tänka sig många olika, och delvis motstridiga, sätt som covid19 kan påverka brottsligheten. Jag tänkte nedan gå igenom några av dessa och kort resonera kring potentiella effekter.

Rutinaktiviteter

Människors rutinaktiviteter, alltså det som vi gör i vårt vanliga liv kan ha stor påverkan på brottsligheten. I och med covid19 görs stora ansträngningar för social distansering, vilket bör resultera i fler människor hemma och färre i offentliga miljöer. När fler är hemma och färre i offentliga miljöer kommer färre brottstillfällen uppstå utomhus, men fler i hemmen. Det är också troligt att mer tid och interaktion kommer spenderas på internet, vilket riskerar att öka brotten där.

Utifrån detta är det troligt att våld i offentliga miljöer kommer minska, medan familjevåld riskerar öka. Mer allmänt är det också troligt att brott som cykelstölder, skadegörelse och andra mängdbrott som sker i offentliga miljöer kommer minska - åtminstone så länge även ungdomar håller sig hemma i högre utsträckning än vanligt. Det kan här snabbt komma att bli ganska stora effekter på brottsligheten i och med att färre brottstillfällen uppstår. När färre cyklar till jobbet eller skolan finns det färre cyklar i omlopp att stjäla. När dessutom färre är ute på nätterna finns det ett mindre behov av att stjäla en cykel för att ta sig hem efter en fest.

En annan stor effekt kan tänkas för inbrott - när fler är hemma blir det svårare att genomföra bostadsinbrott vilket diskuteras i den ovan nämnda studien om rutinaktiviteter. Men å andra sidan kan det bli mindre folk på företag och arbetsplatser, vilket riskerar förenkla inbrott på sådana platser. På motsvarande sätt finns det risk att vi får se fler fall av hot, trakasserier och ofredanden på internet när mer och mer av vår kommunikation sker online.

Oro/stress

En del av de potentiella negativa effekterna, vad gäller exempelvis familjevåld eller hot och trakasserier på internet kan också riskera förvärras av att många känner sig oroad och stressade. Detta har diskuterats i flera studier (se exv litteraturgenomgången i studien om kriser i Florida), men jag känner inte till någon studie som direkt mätt människors oro eller stress vid en kris och studerat dess effekt på brott. Det låter hur som helst inte orimligt att en familj som är mer eller mindre instängd under en längre tid samtidigt som en kris rasar kan uppleva en press som resulterar i mer konflikter, och i de fall någon familjemedlem är våldsam av sig riskerar konflikterna att spilla över i mer våld.

Till frågor om stress och oro kan vi också koppla utbrott av plundring och stölder som uppstår i kölvattnet av en kris. Vi har redan sett mycket medierapportering kring stölder av masker, handsprit och liknande från sjukhus och andra offentliga inrättningar i Sverige. Om oron ökar, och/eller om människors liv påverkas än mer, finns också risken för mer sådant.

Ekonomiska effekter

Plundring och stölder kan också tänkas påverkas av om människor upplever en stark påverkan på sin ekonomiska vardag på grund av krisen. Nöden har ingen lag, som det brukar sägas. Den typen av effekter blir i så fall troligen större i länder med svagare socialt skyddsnet än Sverige. Vad gäller ekonomiska effekter finns också mängder med potentiella samband på medelkort och längre sikt. En ganska ny studie om effekten av fabriksstängningar i Norge fann t ex att det ökade brottsligheten hos de som tappat sina jobb året efter stängningen, särskilt för egendomsbrott, vilket kan peka mot försök att ersätta förlorad inkomst. Den effekten försvann dock efter ett år, men det går också att tänka sig långsiktiga effekter av stängda arbetsplatser och skolor, försämrade utbildning med mera.

Gränsövergångar och Narkotikamarknader

Många länder stänger nu sina gränser som en åtgärd mot coronas spridning. Det kan ha flera effekter på brottslighet, bland annat på narkotikamarknader vilket i sin tur kan påverka annan brottslighet. Sydsvenskan hade en artikel för några dagar sedan där det argumenterades för att de stängda gränserna i Norge kan ge lägre pris på narkotika eftersom det knark som skulle gått till Norge i högre utsträckning blir kvar i Sverige. Men eftersom många andra gränser också är stängda kan det också bli svårare att få in narkotika i Sverige, vilket NOA uppmärksammade igår. Om gränser hålls stängda och det blir svårare att få in narkotika i Sverige kommer det kunna få en stor påverkan. Med lägre tillgång bör priserna gå upp, vilket kan sätta press på missbrukare att begå fler brott för att finansiera inköp av droger. Med lägre tillgång kan det också tänkas att gatusäljare plötsligt blir "arbetslösa", och istället börjar ägna sig åt andra brott för att finansiera sin livsstil. Det riskerar också att uppstå konflikter mellan olika grupperingar, och därmed mer gängvåld vilket NOA uppmärksammade. Här hade dock den kunnige områdespolisen "Dunkelblå" en avvikande uppfattning, och menade att färre aktörer på narkotikamarknaden istället skulle kunna leda till mindre gängvåld. Den aspekten är svårbedömd, men jag tror ändå att gatusäljare och missbrukare kan generera ökad brottslighet om det blir en brist på narkotika på den svenska marknaden.

Med stängda gränser och/eller utökade gränskontroller blir det rimligen också färre stöldligor som kommer till landet, vilket kan minska stölder av bilar och bildelar, inbrott med mera. Men samtidigt finns här en risk för just Sverige, eftersom vi inte har vidtagit så stränga åtgärder på detta område, vilket skulle kunna medföra att ligor som tänkt åka till Danmark eller Norge istället väljer Sverige.

Slutsats

Med anledning av det ovan nämnda tror jag att effekterna av corona på brottslighet kommer bli stora, men en del effekter tar ut varandra. Det är troligt att vi får ökning av brott på internet, och familjevåld. Det är också troligt att vi får se ganska stora minskningar av våld i offentlig miljö, särskilt om unga män håller sig hemma. Den effekten kan dock motverkas om det blir en stor påverkan på narkotikamarknader vilket kan driva upp våld när missbrukare och gatusäljare söker nya inkomstkällor.

Motsvarande bör det bli en minskning av egendomsbrott, särskilt bostadsinbrott, men även det kan motverkas av andra faktorer. Om människor upplever att det är svårt att få vardagen att gå ihop finns en risk för stöldbrott. Om internationella stöldligor inte får tillgång till andra länder, men får det till Sverige finns risk att brottslighet förflyttas hit.

Det är komplicerat. Som vanligt. Vi får vänta och se hur det yttrar sig.

Manne Gerell